

8. Маркетинг воєнного часу. CASES. 2024. URL: <https://cases.media/article/marketing-voyennogo-chasu-doslidzhennya-havas-villageukraine> (дата звернення 16.11.2025).

УДК 37:621:332.05:334.722

КЛАСТЕРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ІНЖЕНЕРНА ОСВІТА ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЯДРО ТРАНСФОРМАЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Коноваленко А. С.

доктор економічних наук, професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9061-5989>

Почерніна Н. В.

кандидат економічних наук, доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6109-6099>

Умови повномасштабної війни та післявоєнної відбудови України загострили потребу в нових підходах до регіонального розвитку, орієнтованих не лише на відновлення інфраструктури, а й на формування стійких економічних екосистем. Одним із таких підходів стає кластерний розвиток, у якому ключову роль відіграють заклади вищої освіти як генератори знань, компетентностей та інновацій. Особливого значення в цьому контексті набуває інженерна освіта вразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю, мешканців деіндустріалізованих територій тощо. Отримання сучасного інженерного фаху здатне забезпечити формування ядрі трансформацій регіонального підприємництва та основою для формування кластерів сталого розвитку регіону.

Проблематика дослідження полягає в тому, що традиційні моделі підготовки інженерних кадрів орієнтовані переважно на молодь, яка вступає до ЗВО відразу після школи, та недостатньо враховують потреби дорослого населення, яке втратило роботу, вимушено змінило місце проживання або має обмеження за станом здоров'я. У результаті регіони стикаються з подвійним викликом: з одного боку — дефіцит кваліфікованих інженерних кадрів для модернізації виробництва, з іншого — значний людський потенціал, який залишається невикористаним. Формування кластерів сталого розвитку в таких умовах потребує включення в їхню архітектуру не лише бізнесу, органів влади й громад, а й системно організованих програм інженерної освіти для вразливих груп, інтегрованих у підприємницьке середовище.

Метою дослідження є обґрунтування концепції, за якої інженерна освіта вразливих категорій населення, організована на базі університетів, розглядається як ядро кластерів сталого розвитку та як каталізатор трансформацій регіонального підприємництва. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між розвитком інженерних компетентностей, підвищенням підприємницької активності та розвитку бізнесу у високотехнологічних сферах, здатністю регіональних економік переходити до більш екологічно, соціально та економічно збалансованих моделей функціонування.

Теоретичною основою дослідження є поєднання концепції сталого розвитку (баланс економічного зростання, екологічної відповідальності та соціальної справедливості), теорії регіональних інноваційних систем і кластерного підходу, а також сучасних підходів до

інклюзивної інженерної освіти та навчання впродовж життя. Кластери сталого розвитку розглядаються як простір взаємодії підприємств, освітніх і наукових установ, органів влади та громадських організацій, де створюються та поширюються інновації, зокрема технологічні, організаційні та соціальні [2, С.161] У цьому просторі університети можуть виконувати функції ядра, що інтегрує три взаємопов'язані виміри:

1. Підготовку й перекваліфікацію інженерних кадрів;
2. Підтримку підприємницьких ініціатив;
3. Генерацію практикоорієнтованих рішень для бізнесу та громад.

Особливістю запропонованого підходу є фокус на вразливих категоріях населення як стратегічному ресурсі для регіональних кластерів. Інженерна освіта для ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю та інших груп, що постраждали від війни, розглядається не лише як інструмент соціальної підтримки й інтеграції, а як інвестиція в нове покоління підприємців, інженерів та технологічних лідерів регіонального рівня. Особи, які мають досвід служби, адаптації до критичних ситуацій, вимушеної міграції, часто володіють високим рівнем стресостійкості, гнучкості та мотивації до змін — якостей, надзвичайно важливих для підприємницької діяльності в умовах невизначеності. Поєднання цих якостей з інженерними компетентностями (робота з сучасним обладнанням, цифрові навички, системне мислення) може створювати нову хвилю регіонального підприємництва, орієнтованого на модернізацію виробництва, впровадження «зелених» технологій і циркулярних бізнес-моделей.

Пропонована модель передбачає, що університет виступає платформою для створення інтегрованих програм інженерної освіти та перекваліфікації, які використовують цифрові симулятори, гнучкі формати навчання (онлайн, змішане, модульне), адаптивне оцінювання та тьюторський супровід. Такі програми мають бути тісно пов'язані з потребами місцевих підприємств, зокрема малих та середніх, які є основними акторами регіонального підприємництва. Завдяки цьому формується «трикутник взаємодії»: університет — вразливі категорії населення — регіональний бізнес. У межах цього трикутника університет не лише готує кадри й надає знання, а й виконує роль фасилітатора створення нових підприємницьких проєктів, стартапів, кооперативів та інноваційних виробничих ініціатив [2, С.154].

У структурі кластерів сталого розвитку така модель дозволяє вирішити кілька завдань одночасно:

— по-перше, зменшити структурне безробіття та соціальну напругу, забезпечивши вразливим групам доступ до затребуваних інженерних професій та участі у створенні нової економіки регіону;

— по-друге, посилити кадрову базу регіональних підприємств, підготувавши фахівців, здатних працювати із сучасним обладнанням, цифровими інструментами й «зеленими» технологіями;

— по-третє, через включення елементів підприємницької освіти в інженерні програми — стимулювати розвиток малого й середнього бізнесу, орієнтованого на інновації, енергоефективність, ресурсозбереження та локальну додану вартість.

Важливим компонентом є зміна внутрішньої культури університетів та їхнього управління. Для того щоб інженерна освіта вразливих груп реально стала ядром кластерів, необхідно інституціоналізувати відповідні програми: інтегрувати їх у стратегії розвитку ЗВО, системи забезпечення якості, механізми визнання результатів навчання та співпраці з роботодавцями. Це вимагає переходу від разових проєктів до сталих освітніх продуктів і сервісів, які університет пропонує регіону як частину своєї місії. У цьому контексті міжнародні програми, зокрема Erasmus+ (напрямок CBHE), можуть виступати каталізатором таких змін, забезпечуючи доступ до європейських практик, партнерських мереж і ресурсів для цифрової та організаційної модернізації [3, С.142].

Важливо акцентувати увагу на необхідності розвитку механізмів співуправління кластерами, у яких університети, підприємства, органи влади й громадські організації спільно визначають пріоритети інженерної підготовки й підприємницької підтримки. Це передбачає створення спільних дорадчих рад, робочих груп, спільних центрів компетентностей, а також інструментів моніторингу впливу освітніх програм на показники регіонального розвитку

(зайнятість, рівень доходів, інноваційна активність, інвестиційна привабливість, екологічні індикатори тощо).

Таким чином, кластери сталого розвитку, в яких інженерна освіта вразливих категорій населення відіграє роль ядра, можуть стати одним із ключових механізмів трансформації регіонального підприємництва в Україні. Такий підхід дозволяє одночасно вирішувати завдання економічної відбудови, соціальної інтеграції та екологічної модернізації, перетворюючи університети на активних агентів змін, а вразливі групи населення — на суб'єктів, а не об'єктів регіональної політики. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методик вимірювання впливу таких освітніх кластерних моделей на параметри сталого розвитку регіонів, а також порівняльний аналіз українського досвіду з прикладами інших країн, що проходять через фазу глибокої трансформації економіки.

Список використаних джерел

1. Кагановський О. С. Кластерні структури як підґрунтя для забезпечення сталого розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2025. № 91. С. 157-164. <https://doi.org/10.32782/bses.91-25>
2. План для Ukraine Facility 2024-2027 / Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 244-р URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення 26.11.2025).
3. Коноваленко А.С. Напрями підвищення ефективності управління проектами. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 2(48). С. 140-147.

УДК 339.133

КРОСКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ ПОКОЛІНЬ X, Y, Z

Кудирко Л. П.

кандидат економічних наук, професор,

Державний торговельно- економічний університет м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9089-7223>

Гребініченко Д. Р.

здобувач освітнього ступеня магістра,

Державний торговельно- економічний університет м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2538-5968>

Запит на дослідження окресленої проблематики зумовлений тим, що сьогодні компанії, які працюють на міжнародних ринках, не можуть планувати маркетингові стратегії, ігноруючи поколіннєві відмінності. Покоління X, Y та Z відрізняються не лише за віком, а й за цінностями, ставленням до брендів, цифровими звичками та очікуваннями від комунікації. Для українських бізнесів це подвійний виклик: з одного боку, потрібно розуміти, як поведуться українські споживачі різних поколінь, а з іншого – як ці моделі узгоджуються з кроскультурним контекстом інших країн

Мета цього дослідження – показати, чим саме відрізняється поведінка українських споживачів поколінь X, Y і Z та як ці відмінності варто враховувати компаніям, що працюють на міжнародних ринках. Для цього використано вторинний аналіз кількох українських емпіричних та аналітичних досліджень: статті про поведінку споживачів на ринку електронної комерції [1], спеціального звіту Gradus Research про покоління X, Y, Z в умовах війни [2], праць про покоління Z у маркетингових стратегіях і в освітньому менеджменті [3] та вплив